

Jes Wienberg
"Kanon, mindesmærker og oldtidsfund"

ur

Lars-Eric Jönsson, Anna Wallette & Jes Wienberg (red.)
Kanon och kulturarv: historia och samtid i Danmark och Sverige
(2008)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 19, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings- och
biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically for research, educational and library needs
and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna
ovanstående som upphovs personer; att spridning av texten är tillåten, men endast
i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

KANON, MINDESMÆRKER OG OLDTIDSFUND

Jes Wienberg

Solvognen

Solvognen er verdensberømt. Solvognen er Nationalmuseets måske fornemste genstand, et nationalklenodie og et ikon for Danmarks oldtid. Vognen er central i forskningen om bronzealderens religiøse forestillinger. Den har givet navn til en teatergruppe og meget andet. Og Solvognen tilhører i dag både den danske kulturkanon og den danske historiekanon. Den er således medtaget i den nye omdiskuterede Kulturkanon som den første af 12 eksempler på billedkunst¹ samt én af 29 historiske 'begivenheder', som alle elever i grundskolen skal kende til.

Solvognen blev fundet i Trundholm Mose på Sjælland i 1902. Og mens fundet blev berømt og udstillet i hovedstaden, har findestedet vekslet mellem opmærksomhed og glemsel. Der er blevet foretaget flere arkæologiske undersøgelser. En stenobelisk blev rejst i 1925, og området blev fredet. Men stenen forfaldt, så en ny mindesten (fig. 1) blev indviet ved en højtidelighed i 1962.

I jubilæumsåret 2002 blev der arrangeret en »Solvognsfest« ved Sommerland Sjælland. Og samme år blev mindestenen så flyttet til en nærliggende rasteplads. Her skulle stenen få større opmærksomhed.

Stedet er Trundholm Mose, men det kunne være talrige andre pladser i Danmark, hvor øjeblikke af stor opmærksomhed er blevet afløst af langvarig glemsel. Hvor mennesker eller genstande er blevet ofret, efterladt eller nedgravet under rituelle former, for årtusinder eller århundreder senere at påkalde sig ny stor opmærksomhed. For atter kortvarigt at være i fokus, når fundet erindres med et mindesmærke. Men uden tilbagevendende højtideligheder eller ritualer bliver mindesmærket snart usynligt i

1. Kulturkanon 2006; www.kulturkanon.kum.dk.

Fig. 1. Mindesten nær findestedet for Solvognen i Trundholm Mose. Foto: förf.

landskabet. Mindesmærket glider ind i glemsel sammen med findestedet.

Gennem årene har jeg set, at en række fundpladser fra oldtiden og middelalderen er blevet markeret med mindesmærker. Men hvilke fund er blevet erindret med et mindesmærke på pladsen? Hvornår skete det? Hvem tog initiativet? Hvorfor huskes netop disse fund? Og har mindesmærkerne fået en renæssance? I så fald hvorfor?

Kanon og glemsel

Kanon, af latin *ca'non* fra det græske *kano'n*, betyder regel eller rettesnor. Kanoniske skrifter er således tekster i Bibelen, der anses for ægte. Og en kanonisering betyder, at en person af paven erkendes som helgen og dermed som et forbillede for andre.

Kanonlister blev oprettet allerede i antikken over normsættende værker, men har i nyere tid været et uddødt fænomen. Da så den amerikanske litteraturkritiker Harold Bloom udgav bogen *The Western Canon*, vakte det opmærksomhed.² Bloom udpegede

2. Harold Bloom, *The Western Canon. The Books and School of the Ages*, New York, San Diego & London 1994.

bøger, som han mente var mesterværker. Blooms bog udkom som en reaktion på en tendens til relativisme og kritik af vestlige værdier.

Et årti senere er kanon det store debateme. Den danske regering tog i 2004 initiativ til en »Dansk litteraturkanon«. Resultatet blev genren folkeviser samt 14 forfatterskaber, som alle i skolen skal læse. Den litterære kanon blev fulgt op samme år med en »Kulturkanon«, som kunne offentliggøres i 2006 med 96 danske værker: 12 værker fremhæves på hvert af otte forskellige områder – arkitektur, billedkunst, design og kunsthåndværk, film, litteratur, partiturmusik, populærmusik og scenekunst. Dertil kom en kanon for børnekultur. Og i 2006 er der også blevet udarbejdet en historiekanon med 29 ’begivenheder og forløb’, som alle i den danske grundskole skal kende til. Her optræder eksempelvis Ertebøllekulturen, Solvognen og Jellingesten.

Kanonlisterne for litteratur og kultur fastlægges for at tydeliggøre det særligt danske. Kanonlisterne kan anvendes for at samle alle omkring nogle fælles værdier, hvilket kan lede til øget integration – eller det stik modsatte. For markeringen af danske værdier kan også frastøde mennesker med en ikke-dansk baggrund. Uanset hvad, kan der næppe være tvivl om, at listerne hører sammen med den såkaldte kulturkamp og debatten om det danske kontra det fremmede, altså sammen med aktuel identitetspolitik i skyggen af indvandring og globalisering.

Listerne blev udarbejdet på politisk initiativ, men det var eksperter, som foretog udvalget. Og debatten om det rimelige i overhovedet at skabe en kanon, og dernæst i dens konkrete uformning, har været enorm. Hvad er dansk? Hvad skal med? Hvordan er kønsfordelingen? Hvad bliver konsekvenserne? Og det kan være fristende at skabe alternative lister. Eller enhver kan skabe sin egen kanon, hvormed kanon bliver bøjet i flertalsform, og selve tanken om en kanon ophører.

Kanon og kanonisering er en kamp mod relativisme og glemsel. Kanon handler om, at noget er eller bør være vigtigere end andet. Noget kan og bør erindres, mens andet kan glemmes. Kanonlister skrives, når værker og værdier opleves som truet af glemsel. Kanonlister er således udtryk for en vilje til netop at kanonisere. Ofte vil det ikke handle om relativisme, men om at udskifte en eksisterende, men uformel kanon med en anden kanon. Uden forgængelighed og glemsel er der imidlertid intet behov for kanonlister. Kanon og glemsel hører således uløseligt sammen.

Mindesmærker betyder en kanonisering af et udvalg af individer, kollektiver, hændelser og pladser, mens andet tillades at blive glemt. Arkæologiens mindesmærker indgår således i en kanonisering af et fåtal af fund og fundpladser. Følger vi den franske historiker Pierre Noras påstand, skulle erindringspladser eller mindesmærker etableres,

når den levende erindring trues, når pladserne risikerer at glide ind i glemselens mørke.³

Noras opfattelse synes overbevisende for de arkæologiske mindesmærker, men er ikke almengyldig. Således blev mange mindsten for Sønderjyllands genforening med Danmark rejst endog inden genforeningsdagen i 1920.

Oldtidens kanon

Uanset om man kan lide kanonlister eller ej, så er de intet nyt fænomen. Kanoniseringer har længe været normal praksis. Der sker til stadighed et udvalg af, hvad der er fremragende, hvad der tilhører kulturarven og dermed bør bevares. Og der sker hele tiden et udvalg af arkæologiske fund, hvor nogle prioriteres frem for andre, nogle udstilles, nogle havner i magasinet og andet kasseres.

Kanoniseringen kan aflæses i talrige internationale og nationale sammenhænge: UNESCO's liste over verdens kulturarv, altså pladser værd at bevare på vegne af hele menneskeheden, er en global kanonliste.⁴ Her er Danmark foreløbig repræsenteret med Jelling, Kronborg og Roskilde domkirke – tre pladser knyttet til det kongelige Danmark. Samme tendens kan aflæses i den aktuelle »Verdens nye syv underværker«, der kom i 2007 efter en global afstemning.⁵ Og mere nationalt og lokalt ses tendensen: Genstande, som erklæres for danefæ; fund, som hædres med en egen monografi eller artikel; fund, som får et eget kapitel i oversigtsværker og håndbøger; fund, som får et eget museum eller et eget rum i en udstilling.

Som et kuriosum kan jeg nævne, at jeg som barn engang i 1960'erne blev rundvist i Nationalmuseets oldtidsudstilling. Her husker jeg de røde prikker. I hvert rum var én eller flere særligt betydningsfulde fund mærket med en rød prik. Guiden stillede sig ofte netop ved fundet med den røde prik. Fund mærket med røde prikker skulle vist prioriteres ved ildebrand, altså reddes før andre. Og jeg husker, at Skarpsallingkarret tilhørte den eksklusive kategori.

I praksis er det de samme få fund, som dukker op igen og igen. Her synes at herske en stor grad af konsensus knyttet til det velbevarede, det unikke og spektakulære, de

3. Pierre Nora, »Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire«, *Representations* 26, Spring 1989, s. 7–24.

4. Se whc.unesco.org.

5. »Verdens nye syv underværker« blev fastlagt på initiativ af Bernard Weber. Efter en global afstemning blev følgende steder udvalgt: Petra i Jordan, Den store Mur i Kina, Taj Mahal i Indien, Kristusfiguren ved Rio de Janeiro i Brasilien, Machu Picchu i Peru, Chichen Itza i Mexico og Colosseum i Rom i Italien; www.new7wonders.com.

ædle metaller, billederne og det teknisk monumentale. Kort sagt, konsensus gælder fund, som ikke er særlig typiske for sin samtids materielle verden.

Hvis man vil sammenfatte prioriteringer til en top-ti-kanonliste for oldtidsfund i Danmark – fund, som dukker op i talrige sammenhænge – er det efter min opfattelse følgende: Solvognen fra Trundholm, Egtvedpigens, Dejbjergvognene, Gundestrupkedlen, Hjortspringbåden, Tollundmanden, Guldhornene fra Gallehus, Mammengraven, Ladbyskibet og Skuldelevskibene. Nydambåden er da udeladt med tanke på dens placering i Slesvig. Og når denne liste skal skærpes som i kulturkanonen, da bliver det netop til Solvognen som billedkunst og vikingskibet Skuldelev 2 som design og kunsthåndværk.

Det er fristende at forsøge at formulere alternative, oppositionelle kanonlister ud fra andre kriterier for at bryde det velkendte mønster – og måske bryde med det nationale perspektiv. Vælg nogle typiske sager fra almindelige menneskers hverdagsliv, altså slidte brugsgenstande. Vælg noget overraskende, noget frækt. Eller vælg det helt personlige fund – stenøksen jeg fandt nær Moesgård Strand. Men i stedet vil jeg i det følgende fokusere på en særlig kanon: Det skal handle om arkæologiske fund i Danmark, hvor findestedet er blevet markeret med et mindesmærke.

Mindesmærker over arkæologiske fund

Med samlerens blik har jeg hidtil kunnet dokumentere 26 mindesmærker over arkæologiske fund ved 24 lokaliteter i Danmark:⁶

- 1–2) Guldhornene fra Gallehus. Fund 1639 og 1734; to mindesten 1907.
- 3) Snoldelev runesten. Fund ca. 1780; mindesten 1915.
- 4) Solvognen fra Trundholm Mose. Fund 1902; mindesten 1925; fornyet 1962.
- 5) Egtvedpigens grav. Fund 1921; mindesten 1930.
- 6) Dejbjerg-vognene. Fund 1881–83; mindesten 1933.
- 7) Bregnebjerg gravplads. Fund 1932; miniatyredysse 1934.
- 8) Brangstrup guldskat. Fund 1865; mindesten 1935.
- 9) Gundestrupkedlen. Fund 1891; stolpe med plade erstattet af mindesten 1935.
- 10–11) Maglemoseboplads i Mullerup Mose. Påvist 1900–02; to mindesten henholdsvis 1935 og 1936.
- 12) Skarpsallingkarret fra Oudrup Hede. Fund 1891; mindesten 1936.

6. Jes Wienberg, »Kanon og glemsel. Arkæologiens mindesmærker«, *Kuml. Årbog for Jysk arkæologisk Selskab* 2007, s. 237–282.

- 13) Juellinge gravplads. Fund 1909; mindesten 1937.
- 14) Ladbyskibet. Fund 1935; mindesten antagelig 1937.
- 15) Hobygraven. Fund 1920; mindesten 1939.
- 16) Maltbæklurerne. Fund 1861 og 1863; mindesten 1942.
- 17) Ginnerup boplads. Første udgravning 1922; mindesten 1945.
- 18) Guldbådene fra Nors. Fund 1885; mindesten 1945.
- 19) Sædinge runesten. Fund 1854; mindesten 1945.
- 20) Nydambåden. Fund 1863; mindesten 1947.
- 21) Uroksen fra Vig. Fund 1904; mindesten 1957.
- 22) Tollundmanden. Fund 1950; træstolpe 1968; fornyet 2000.
- 23) Veksøhjelmene. Fund 1942; mindesten 1992.
- 24) Bjæverskov møntskat. Fund 1999; mindesten 1999.
- 25) Frydenhøjsværdet fra Hvidovre. Fund 1929; monument 2001; fornyet 2005.
- 26) Bellingengølen. Fund 1880; mindesten 2003.

Tradition og fornyelse

Traditionen med mindesmærker over arkæologiske fund begynder med, at to mindesten (fig. 2 a–b) blev rejst i 1907 over de forsvundne guldhorn fra Gallehus i Sønderjylland. Mindestenene blev rejst på initiativ af lensgreve Otto Diedrich Schack til Schackenberg og historikeren Peter Lauridsen. Mindestenene blev rejst umiddelbart efter, at Lauridsen havde lokaliseret fundstederne. Tilhørte initiativet en greve og en historiker, var det centrale dog guldhornene og opdagerne, kniplepigen Kirsten (eller Kristine) Svendsdatter fra Østerby og husmanden Erik Lassen fra Gallehus.

Mindestenene i Gallehus markerede noget nyt i forhold til tidligere mindesmærker fra 1700–1800-tallet, som også knyttede an til fund og fortidsminder, for med dem glider mindesmærkerne ud af den kongelige sfære. Fundet selv og de folkelige findere kommer i fokus. Samtidig afløses et klassicistisk eller oldnordisk formsprog af enkle bautasten. Det nye århundrede skulle se mange mindesmærker efter samme model som i Gallehus.

Fundene, som er blevet markeret med mindesmærker gennem 1900-årene, repræsenterer flere kategorier end den tidligere nævnte top-ti-kanonliste. Her findes sager af guld, sølv og bronze, offerfund i moser, skattefund og rige grave, bemærkelsesværdige eller enestående fund. Men her forekommer også boplads, en brandgravplads, to runesten, et moselig og et dyreskelet. Og mindesmærkerne fordeler sig over alle perioder fra stenalderen til middelalderen.

Fig. 2 a–b. Mindesten i Gallehus for fundet af Guldhornene. Foto: Mogens Bo Henriksen.

Mindesmærkerne er rejst gennem det meste af 1900-tallet med et tydeligt tyngdepunkt i 1930'erne og 1940'erne. Det bemærkes, at ingen nye mindesmærker etableres i 1970'erne og 1980'erne. For at være mere præcis: Mellem rejsningen af en træstolpe i 1968 ved fundstedet for Tollundmanden og en mindesten rejst i 1992 ved fundstedet for Vekshøjhelmen sker intet. Kronologien for mindesmærkerne over arkæologiske fund synes her helt at følge tendensen for andre mindesmærker med 1930'erne og 1940'erne som højdepunkter.

Mindesmærkerne har alle indskrifter. De kan være lange, slingrende formuleringer eller korte som i en islandsk saga. Et eksempel, som belyser begge muligheder, er mindestenen for fundet af Gundestrupkedlen. En sten blev rejst i 1935 med en kort tekst af forfatteren og Nobelpristageren Johannes V. Jensen: »HER UDGRAVEDES GUNDESTRUPKEDLEN« samt »JENS SØRENSEN FANDT KEDLEN 1891«. Skuffelsen over indskriften var stor. En Nobelpristager var ikke nødvendig for den indskrift, mente man. Og der blev fremsat et forslag om at tillægge et vers: »Kimbrerfolkets Offerkar,

her i Oldtiden nedsat var. Glimt fra Oldtids fjerne Dage, fik i Fundet vi tilbage.« Men det blev ikke gennemført.⁷

Hvem har da ladet mindesmærkerne rejse over arkæologiske fund? Det er næsten altid folk omkring fundstedet, som vil mindes det fundne, så det ikke glemmes, at 'netop her skete det'. Stedet må forblive i erindringen. Men det synes ofte at være en forgæves stræben.

Mindesmærker rejses gennem 1900-tallet af et bredt udsnit af befolkningen. Her findes eksempelvis en husmand og en gårdejer, en lokomotivfører og en arbejdsmand, et par lærere og en pastor, et par menighedsråd, en turistforening, et museum, en kommune, flere foreninger og samfund.

Mindesmærkerne er i flere tilfælde rejst af lokalhistoriske foreninger med enkelt-individer som drivkraft. Eksempelvis rejste Lolland-Falsters historiske Samfund, under ledelse af amtsforvalteren Axel Holck, ti mindesten over historiske personer, monumenter eller fund i perioden 1936–1951. Mindestenene over Juellingegravpladsen, Hobygraven og Sædinge runestenen indgår således i en mangeårig satsning for at markere historien i landskabet.

Mindesmærket (fig. 3) over Frydenhøjsværdet i Hvidovre, der blev opført i 2001, er en fornyelse af denne tradition for at markere historien i landskabet. Mindesmærket er et led i kommunens formidlingsprojekt »Historien i Gaden«. Tanken er at have et decentralt museum, hvor forstadens historie berettes på steder, hvor noget hændte.⁸

Mindesmærkerne kan synes at være en ganske traditionel måde at fremhæve steder i landskabet på. De mange nye besøgscentre eller 'sted-museer' burde have overtaget deres rolle. For det er samme typer af fund eller monumenter, som får opmærksomhed i kulturturismens tidsalder: Ertebølle Stenaldercenter, Dejbjerg Jernalder, Lejre Museum og Kongernes Jelling. Men nej! Nye mindesmærker indvies i samme årtier, som besøgscentre etableres. Traditionen lever sammen med nye former for formidling af fortiden.⁹

7. Erling Benner Larsen, *Historien om Det store Sølvfund fra Gundestrup* (Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter), Højbjerg 1995, s. 202f.

8. Poul Sverrild, »Historien i Gaden«, *Journalen. Lokal- og kulturhistorisk tidsskrift* 2001:4, s. 3–10; www.historien-i-gaden.dk.

9. Jf. også *Ett landskap minns sitt förflutna. Monument och minnesmärken i Värend och Sunnerbo* (Kronobergsboken 2003), red. Peter Aronsson & Lennart Johansson, Växjö 2003, s. 9ff.

Fig. 3. Mindesmærke ved findestedet for Frydenhøjsværdet på Avedøre i Hvidovre. Foto: förf.

Nationale symboler

Meget er sagt og skrevet om arkæologiens sammenhæng med nationalismen: Hvordan arkæologien har støttet det nationale projekt. Og meget er skrevet om bruget eller misbruget af arkæologien. Også i Danmark har arkæologien og dens fund spillet en central, men måske defensiv rolle i at hævde det danske og Danmark, eksempelvis i striden om Sønderjylland.

Mindestenene over guldhornene i Gallehus kan forstås ud fra det nationale og kampen om Sønderjylland. De tabte guldhorn kom til at symbolisere det tabte Sønderjylland, som fra 1864 og til 1920 var en del af Preussen eller Tyskland. Finderen Kirsten Svendsdatter blev et yndet motiv. Og guldhornenes runeindskrift blev anvendt som et vidnesbyrd om, at Sønderjylland havde været dansk – ikke tysk eller germansk. De to mindesmærker i Gallehus blev rejst i 1907 på initiativ af en ung lensgreve, som i de følgende år var aktiv på den danske side i kampen om Sønderjyllands tilhørsforhold. Min-

Fig. 4. Mindesten i Mullerup Mose. Foto: förf.

desmærkerne blev rejst med dansk indskrift over danske guldhorn fundne af danskere i det dengang tyske land. Paradoksalt er stenene dog hentet i det urtyske Harzen.

Det nationale mærkes også i de besværgende formuleringer på mindesmærkerne om folket, danskerne og Danmark, selvom menneskene, landet og tiden ikke kunne kende disse begreber. Således aktiveres fortiden i samtiden. Og ikke overraskende tilhører indskrifterne tiden for 1. verdenskrig, 1930'erne og besættelsesårene under 2. verdenskrig.

På mindestenen for runestenen fra Snoldelev kan vi således læse: »SOM FORTIDS MINDE MED DET FREMTIDS HAAB, 'GUD BEVARE DANMARK', REJSTES DENNE STEN I AARET 1915«. Ordene 'Gud bevare Danmark' er siden blevet et velkendt nationalt og kongeligt valgsprog. Bronzealderens Egtvedpige beskrives på mindestenen fra 1930 som »EN UNG DANSK KVINDE«. På bagsiden af mindestenen fra 1935 i Mul-

lerup Mose (fig. 4) står: »MINDET MÆLER OM MULLERUPFUNDET, 8000 AAR ER RUNDET, DANMARKS DAG DOG EJ SVUNDET, GUD HAR FOLKETS SAGA GRUNDET.« Således forlænges Danmark og dets folk med Guds hjælp tilbage ikke blot til bronzealderen, men til stenalderens Maglemosekultur.

Arkæologen Marie Louise Stig Sørensen og etnologen Inge Adriansen mener, at især Guldhornene, bronzelurerne, Solvognen og dysserne er blevet 'folkeejede' og anvendt i opbygningen af den nationale identitet. Som nationale symboler opfylder oldsagerne da tre kriterier: 1) De er usædvanlige og iøjnefaldende i deres tekniske og kunstneriske kvalitet. 2) De er fremstillet lokalt, dvs. de er danske. 3) De har været anvendt i religiøse ceremonier og processioner.¹⁰ Adriansen mener imidlertid, at Solvognen hidtil har spillet en beskeden rolle som nationalt symbol.¹¹ Men Solvognens placering i kulturkanonen og historiekanoenen kan dog tyde på en ny udvikling.

Overføres Sørensens og Adriansens kriterier til de 26 mindesmærker over arkæologiske fund, så stemmer billedet kun delvist. For gravpladsen fra Bregnebjerg, bopladserne i Mullerup og Ginnerup, runestenene fra Snoldelev og Sædinge, møntskatten fra Bjæverskov, sværdet fra Frydenhøj og nøglen fra Bellinge kan ikke betegnes som usædvanlige. De færreste af fundene kan betegnes som ophøjede eller mytiske. Endelig stammer Gundestrupkedlen fra Bulgarien, Brangstrupfundets smykker og mønter fra Sortehavet og Hobygravens sølvbægre fra Syditalien. Kulturkanonens Skuldelev 2 er bygget i Dublin, Irland. Fund, som tilhører oldtidens kanon, behøver altså ikke være 'danske' i deres oprindelse.

Fundet kan også bidrage til at styrke en regional eller lokal identitet inden for rammen af det nationale. Solvognen er blevet et symbol på Trundholm kommune eller Odsherred. Og Gundestrupkedlen er blevet et symbol for kimbrenere i Himmerland.

Nationen truet

Nostalgi, brug af fortiden og rejsning af mindesmærker knyttes ofte til krisetider. Det synes rimeligt for de mange mindesmærker med nationale formuleringer i perioden 1915–45. Her skrives om håb, trøst og mørke.

Et eksempel møder vi i mindesmærket over lurerne fra Maltbæk. Mindestenen blev rejst under den tyske besættelse med følgende indskrift: »100 m MOD ØST ER DISSE

10. Marie Louise Stig Sørensen, »...Føie Oldtidens Kraft til Nutidens kløgt...«, *Stofskifte. Tidsskrift for Antropologi* 1986:13, s. 35–45.

11. Inge Adriansen, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, bd. 2 (Etnologiske studier), København 2003, s. 161ff.

LURER FUNDNE AF GAARDEJER LAUST MADSEN, BAUNGAARD, I AARET 1861. MED FORTIDS RØST SKAL LUREN GJALDE TIL FREMTIDS TRØST I TIDER TRANGE. REJST I DANMARKS MØRKETID 1942.«

Men hvorfor rejses da ingen nye mindesmærker over arkæologiske fund i 1970'erne og 80'erne med økonomisk krise? Hvorfor skal man frem til 1990'erne, for at mindesmærkerne får en renæssance? Og en renæssance for mindesmærker i alle deres former er unægtelig et faktum. Svaret må blive, at det synes, som om oldtiden påkaldes, når nationen opleves som truet udefra – i 1930'erne og 1940'erne af det ekspansive Tyskland og i 1990'erne af øget indvandring og globalisering.

I lyset af den politiske debat er det så oplagt at spørge, om mindesmærker over arkæologiske fund er typiske for netop Danmark. Lignende mindesmærker optræder imidlertid også i Norge og Sverige, men mit umiddelbare indtryk er, at der faktisk er flere i Danmark.

Jelling i passet

Koblingen mellem kulturkanonen og den nationale fortælling er krystalklar, men det er vel hensigten. De udvalgte fund er ikke typiske. Derimod er fundene usædvanlige og pragtfulde. Og så er de brugbare til at repræsentere nationen.

Ertebøllekulturens udbredelse dækker det senere Danmark, hvilket af arkæologen Klavs Randsborg er blevet set som et tegn på kulturel kontinuitet siden stenalderen i det danske område.¹² Solvognen knytter Danmark sammen med det europæiske, hvor netop bronzealderen er blevet fremhævet i EU som en fælles fortid. Og Skuldelevskibet henviser til vikinger og handel i det danske Nordsøimperium.

Afslutningsvis vil jeg hævde, at koblingen mellem den danske verdensarv og de nationale mindesmærker er lige så klar: Jelling – kristendom og kongemagt; Roskilde domkirke – kongernes gravkirke; Kronborg – kong Christian IV, søfart og handel!

Jelling symboliserer nationens dåbsattest og en kongemagt med kontinuitet fra en halvmytisk Gorm den Gamle via Christian IV til dagens kongefamilie. Jellingestenen med dens Kristusfigur (fig. 5) findes endog som billede i mit danske pas.¹³ Jellingstenen i passet! Nærmere det kanoniske arkæologiske monument kan vi næppe komme.

Tak til Inge Dam (Nyborg) for revision af sproget.

12. Klavs Randsborg, »Danmark i tusinde år«, *Weekendavisen* 2.–9. maj 1996.

13. Inge Adriansen, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, bd. 1 (Etnologiske studier), København 2003, s. 247ff.

Fig. 5. Mit danske pas med Jellingestenens Kristusfigur. Foto: Bodil Petersson.

Summary

Canon, memorials and prehistoric finds

The sun-chariot from Trundholm is world-famous, and the finding place is marked with a monument. In the same way the finding places for the golden horns from Gallehus, the Egtved girl, the Dejbjerg chariots, the Gundestrup cauldron, the Nydam boat and many other finds have been remembered during the twentieth century with memorials, often a stone monument.

Which finds have become national symbols or have received their own memorial? When did it happen? Who took the initiative? Why exactly these finds? Why raise memorials to archaeological finds? The 26 memorials to archaeological finds in Denmark are related to a debate on canonization and nationalism, currently a topic because of the Danish Cultural Canon and also the choice of Danish World Heritage sites.

Referencer

Litteratur

- Adriansen, Inge, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, bd. 1–2 (Etnologiske studier), Museum Tusulanum, København 2003
- Bloom, Harold, *The Western Canon. The Books and School of the Ages*, Harcourt Brace, New York, San Diego & London, 1994
- Ett landskap minns sitt förflutna. Monument och minnesmärken i Varend och Sunnerbo* (Kronobergsboken 2003), red. Peter Aronsson & Lennart Johansson, Kronobergs läns hembygdsförbund, Växjö 2003
- Kulturkanon*, Politikens Forlag, København 2006
- Larsen, Erling Benner, *Historien om Det store Sølvfund fra Gundestrup* (Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter), Højbjerg 1995
- Nora, Pierre, »Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire«, *Representations* 26, Spring 1989, s. 7–24
- Randsborg, Klavs, »Danmark i tusinde år«, *Weekendavisen* 2.-9. maj 1996
- Sverrild, Poul, »Historien i Gaden«, *Journalen. Lokal- og kulturhistorisk tidsskrift* 2001: 4, s. 3–10
- Sørensen, Marie Louise Stig, »... Føie Oldtidens Kraft til Nutidens kløgt ...«, *Stofskifte. Tidsskrift for Antropologi* 13, 1986, s. 35–45
- Wienberg, Jes, »Kanon og glemsel. Arkæologiens mindesmærker«, *Kuml. Årbog for Jysk arkæologisk Selskab* 2007, s. 237–82

Internet

- Historien i gaden: www.historien-i-gaden.dk
- Kulturkanon: www.kulturkanon.kum.dk
- New 7 Wonders: www.new7wonders.com
- World Heritage: whc.unesco.org